

„Magyar vagyok: lelkem, érzésem örökséget kapott, melyet nem dobok el: a világot nem szegényíteni kell, hanem gazdagítani. Hogy szolgálhatom az emberiséget, ha meg nem örök magamban minden színt, minden kincset, ami az emberiséget gazdagíthatja? A magyarság színét, a magyarság kincsét! De mily balga volnék, ha ugyanakkor más színt, más kincset el akarnék venni vagy meggyengíteni! Én hiszek a testvériségben, a színek együtt adják ki a képet, a hangok együtt adják a koncertet. Nemzet ne a nemzet ellen harcoljon, hanem az ellen, ami minden nemzet nagy veszélye: az elnyomás és a rombolás szelleme ellen!”

TÜNDÉRKERT EBEK HARMINCADJÁN

Kedves Olvasó, tisztelt Hölgyem, Uram! Gloria Victis Alapítványunk idén tavasszal immáron 15 éves múlttra tekint vissza. Az alábbiakban szívesen körvonalazzuk munkánk lényegét és osztjuk meg Önnel történelmi és kultúrtörténeti természetű gondolatainkat. Az elmúlt másfél évtizedben két cél vezérelt minket: az értékromboló, globalista-libertin tendenciák közepette erősíteni a más kultúrákban gyönyörködni képes, ám a saját örökségünket a fenti babitsi hitvallás szellemében különösen megbecsülő nemzettudatot és emlékeztetni a külvilágot a múlt század döbbenetes eseményeire, kiváltképp a minden idők legtöbb emberáldozatát követelő kommunista tanok pusztításaira. Tettük mindezt a rendszeres emlékünnepek¹ mellett irodalmi estek², jeles, részben külföldi; svéd, bolgár, német, osztrák előadók nevével fémjelzett konferenciák³ és könyvkiadás⁴ formájában. Hogy ezt a munkát el tudtuk végezni, az nem utolsó sorban a Bátovszki György és Fábri István polgármester urak vezette képviselő-testületek lojalitásának volt köszönhető. Hálásak vagyunk érte.

¹ A február 25-i (a kommunizmus áldozatai), június 29-i (kuláküldözés), augusztus 23-i (Molotov-Ribbentrop paktum) és október 21-i, az Önkormányzattal vállalva rendezett 1956-os emlékünnepeinken egy sor nagyköveten és államtitkáron kívül emlékhelyünkön tartott már beszédet miniszter, emlékezett hangszerével cigány hegedűvirtuóz és mondott imát az áldozatok lelki üdvéért sok-sok keresztény-keresztényen pap püspökeikkel az élen. Azokat a mártírokat pedig, akik Auschwitz-Birkenauból hazatértek ugyan, ám a kommunizmusba belepesztultak, a kontinens legnagyobb zsinagógájának főkántora siratta szívemarkolóan.

² Alapítványunk derített rá fényt, hogy Sinka István, a több ezer év gyökeréből táplálkozó pásztortársadalom archaikus kultúrájának zseniális költője a háború alatt Csömör egyik tanyáján élt. Nagyközségünk az elmúlt években Szalonta, Vésztő és Szeghalom mellett a Sinka-kultusz egyik fellegvárává nőtte ki magát.

³ 2014-ben Nemzetiszocializmus – kommunizmus, közös Európánk kettős mércéje, 2017-ben A bolsevik államcsíny centenáriuma: 100 év kommunizmus – 100 milliónyi áldozat, 2019-ben pedig Trianonra válasz az önrendelkezés címmel.

⁴ 2017-ben az Önkormányzattal közösen adtuk ki a Nevem a végtelenben c. Sinka-válogatást, 2019-ben pedig kuratóriumunk irodalmi-történelmi pályázatot írt ki középiskolás diákok számára Nagyszüleim mesélték – családi történet a kommunista korszakból címmel, amelyre a felvidéki Fülektől az erdélyi Dicsőszentmártonig, a kárpátaljai Nagydobronyótól a bácskai Kishegyesig tizennyolc pályamunka érkezett be. A munkákat Winkler Ágnes magyar-történelem szakos gimnáziumi tanár, Verzár Éva író, Pihál György újságíró és Szigeti Zoltán könyvrestaurátor bírálta el. Ezeket az esszéket könyv formájában is megjelentettük. A legújabb kötet alapítványunk fordításában és kiadásában június végén készül el. Erika Schuchardt: Gyűljon csók az ajkakon c. munkájával Beethoven születésének 250. évfordulójára kívánunk emlékeztetni. A több mint 300 színes képpel gazdagított vaskos kiadványhoz a Sinka István Községi Könyvtárunkban lehet majd jutányos áron hozzájutni.

MERENGÉS

És most következzenek egy kis elmélkedés a trianoni békediktátum 100. évfordulójának kapcsán múltunkról, a Magyar Királyság nemzeti kisebbségeiről, Pest és Buda szerepéről a kulturális életükben, no meg a kölcsönösen elkövetett hibákról.

A Magyar Királyság határát kilenc évszázadon keresztül északnyugattól délkeletig a Kárpátok gerince alkotta. Istenadta földrajzi egységet foglaltak keretbe e hegyek 1500 km hosszúságban. E csodálatos ország a Magas Tátrától az Aldunáig, az Alpokaljától a Barcasáig volt közös hazája magyarnak, székelynek, szlávoknak, majd később németnek, románnak, zsidóknak, cigánynak és több kisebb népcsoportnak a 20. század elejéig.

A tény, hogy a magyarság a 10. század végére a Kárpát-medence államalkotó népévé válhatott, komoly erőt és tudást feltételez. A Szent Koronának egész későbbi jogrendünket átható alkotmányos szellemisége már Szent Istvánnak fiához intézett intelmeiben megnyilvánult. A szent benedeki regula szellemében: „Hospites tamquam Christus suscipiantur”, azaz a vendégeket Krisztushoz hasonlóan kell befogadni, a Magyar Királyság egy befogadó országgá lett, amely az ezt követő évszázadokban progresszivitásával hívta fel magára a figyelmet. Magyarország évezrednyi történelmének az első fele valódi sikertörténet! Könyves Kálmán a boszorkányégetés megtiltásával megalkotta Európa első – hangozzék bármilyen furcsán, de igaz – feminista törvényét. II. András az Aranybullával, néhány évvel az angliai Magna Charta után életbe léptette a kontinens első alkotmányértékű jogszabályát, amely a királyi önmérsékelés iskolapéldájaként ellenállási joggal ruházta fel a király vazallusait. Ez a dekrétum akár a feudális kontinens jogrendjének első demokratikus megnyilvánulásaként is értelmezhető. Két évvel később, 1224-ben ugyanezen uralkodónknak, a későbbi Szent Erzsébetünk apjának a jóvoltából a Déli-Kárpátok lábánál letelepedett erdélyi szászok a világ első etnikai kisebbségeként autonómiát kaptak. Mátyás uralkodásáig lényegében töretlen fejlődésről beszélhetünk. Sőt, a három részre szakadt ország erejéből még utána is futotta világraszóló cselekedetre! Gondoljunk csak az 1568-as Tordai Országgyűlésre, amely elsőként hirdette ki a lekiismereti szabadság és a vallási türelem törvényét.

Aztán a reneszánsz kor országának három és fél milliónyi lakosából a másfél évszázados török hódoltság végére legfeljebb másfél millió lélek maradt. Az össznépességnek több mint a fele kipusztult. A legtöbb értelemszerűen a magyarok területén, az ország közepén. A felszabadító háborúk és a Rákóczi-szabadságharc örült vérvesztései után gyakorlatilag gyarmati sorba került az ország. Amikor a reformkorban a nemzetiségeinknél is erősödött az öntudat és a nemzeteszme, a magyar politikai vezető rétegben sajnos nem volt meg a kellő indíttatás és erő ahhoz, hogy azok érdekeit is felvállalja. (Nem csoda, hisz a 18. század tömeges betelepítései folytán az ország lakosainak csak alig több, mint egynegyede volt akkoriban magyar ajkú.) Mindegyik a maga útját járta, az állam polarizálódott. Az 1848/49-es polgári forradalmunkkal és szabadságharcunkkal egy időben köreikben már szeparatista törekvések voltak tapasztalhatók. Mindenesetre a 19. század asszimilációs folyamatainak köszönhetően a népesség aránya az 1910-es népszámlálás adatai szerint Horvát- és Szlavonország nélkül megközelítőleg 55% (beleértve a 910.000 izraelita polgárt) - 45%-ra módosult a magyarság javára. Nemzeti kisebbségeink olvasatában ez természetesen erőszakos magyarosítást jelentett. Az I. Világháború előtt kb. 8,5 millió nem magyar anyanyelvű állampolgára volt Magyarországnak. A félf feudális viszonyok ellenére látványosan iparosodó királyságot

⁵ Csontos János, Hajdú-Bihar megyei Hírpotál, 2014.08.16.

mámorítóan tarka néprajzi gazdagság és a népcsoportok, régiók közti egészséges kölcsönhatás jellemezte. Ugyanakkor a kulisszák mögötti nemzetiségi politikai erjedési folyamat markánsan ellenpontosította ezt a látószög idillikus állapotot.

“KIVÉGZÉS” ÉS NEM LÉTEZŐ ÖNRENDELKEZÉS

Az 1914. június 28-i sarajevói merénylet után Tisza István határozottan ellenezte a fegyveres összetűzést Szerbiával. "Tisza István volt az egyetlen vezető államférfi Európában, aki szót emelt a háború ellen. A merényletet követő koronatanácson azok a nemzetiségi politikusok szavazták le, akiknek hazája később a győztes államok között szerepelt" – írta Charles Tissey, párizsi parlamenti képviselő.⁵ Aztán Tiszát, aki Belgrádnak időt kívánt adni, hogy elhatárolódjon a merénylettől, 16 nappal később "meggyőzték" a hadbalépés szükségességéről. Hat évvel később a szüklátó körű és bosszúra épülő Párizs környéki békeszerződések, élükön a trianoni diktátummal kíméletlenül és brutálisan verték szét az addigi struktúrákat. Az anyai ágon angol származású francia diplomata és politikus, Henri Pozzi 1933-ban a *La guerre revient* (A háború visszatér) című munkájában a Duna-medence kapcsán így ír: "A háborús vesztesek közül Magyarországot nem büntették - Magyarországot kivégezték." Szomorú diagnózis, de jószerevével igaz. Hisz Magyarország elvesztette területének közel 70 százalékát, szántóföldjeinek kétharmadát, vas- és szénbányáinak négyötödét, só- és rézbányáinak összességét, erdeinek és szőlőinek háromnegyed részét. Elvették tőle haszonállatainak kétharmadát, vasúti fővonalainak jelentős részét, összes jó karban lévő vasúti kocsiját, összes vízierőművét.

A magyarokat ért anyagi természetű veszteségek mellett a legmegdöbbentőbb az a tény, hogy a „jog békéje” teljes mértékben figyelmen kívül hagyta a régió etnikai viszonyait. Három millió, azaz minden harmadik magyar anyanyelvű ember találta magát máról holnapra külföldön – saját ősi szülőföldjén! A magyarság kapitális igazságtalanságként élte meg Trianont, a sebek azóta sem gyógyultak be. Bár a kisan-tant Masaryk – Brătianu – Pasics triumvirátusa az elcsatolt területek magyarjainak a csillagot is leígérte az égről, ahhoz képest nemzettársaink mind a mai napig jogfosztott állapotban kell, hogy éljenek. E szomorú tény arra sarkallta Gloria Victis Alapítványunkat, hogy 2019. november 9-én Trianonra válasz az önrendelkezés címmel magyar és dél-tiroli jogászok, ill. politikusok részvételével egy konferenciát szervezzen, majd ezt követően az Élőlánc a magyar nép önrendelkezéséért Felvidéken, Kárpátalján, Erdélyben, Partiumban és Délvidéken címet viselő petíció keretében aláírásgyűjtésbe kezdjen (Isd. www.elolanc.peticiok.com). Hogy a kommunizmus és a rendszerváltás utáni liberalizmus évtizedei milyen mértékű pusztítást végeztek a nemzettudat terén, arra szomorú példa az aláírásgyűjtés vérszegény visszhangja.

Érdemes ezen a helyen egy kicsit elidőzni az önrendelkezés kérdésénél. Milyen is a helyzet ezen a téren a nagyvilágban? Nos, a válasz rövid: nem rózsás. Mindez azonban nem jelentheti azt, hogy ha

⁶ Alapítványunk a könyvet 2011-ben lefordította azzal a céllal, hogy az alkotmányreform folyamatához tevékenyen hozzájáruljon. A Püski Kiadónál megjelent munkát eljuttattuk a parlamenti képviselőknek is. II. János-Ádámnak az alapítványunk által felvállalt történelmi felvilágosító munka hathatós támogatásáért 2015. szeptemberében az Andrassy Egyetemen átadtuk a Gloria Victis-díjat: Víg János szobrászművész bronzplakettjét és Szigeti Zoltán szépművész, kétnyelvű oklevelét. Ehhez tudni kell, hogy 2005-ben kb. 2500 levélben szólítottuk meg pénzgyűjtési szándékkal mások mellett az országok elnökeit, miniszterelnökeit, királyait stb. Írásos elismerés jött jócskán (lásd www.gloriavictis.hu), anyagi támogatást azonban csak Tajvanból és Liechtensteinből kaptunk.

szerény eszközökkel is, de ne akarjunk e tény ellen ágálni! Bár az önrendelkezés elvét már a humanista gondolkodók is igyekeztek megfogalmazni – pl. a mai pozsonyi egyetem névadója, a Sárospatakon éveket eltöltött morva Comenius, aki az 1659-ben megjelent *Gentis Felicitas* c. munkájában a tömegek jó közérzetének a feltételeit boncolgatván utalt a szuverenitás szükségességére –, azonban a népek önrendelkezési jogának széles körben elismert meghatározása még ma sem létezik. Tibori Szabó Kinga nemzetközi jogász így ír erről *A népek önrendelkezésének belső formája: egyéni szabadság vagy jog a kollektív autonómiához?* című dolgozatában: „... az utóbbi években a kollektív jogok kérdése mind gyakrabban merül fel. ... Az önrendelkezés a népek joga és ezért kollektív jellege természetszerű. A nemzetállamok ideológiája azonban a területi integritás és a nemzeti homogenitás közé egyenlőségjelet tesz. Ugyanakkor ez az elvrendszer az autonómiát a nemzetállamok feltagolódásának veszélyeként kezeli. Ezen felfogás miatt nemzetközileg elfogadott, kötelező érvényű okmány, amely az autonómiához való jogot elismerné, mindmáig nem létezik.”

II. János-Ádám, Liechtenstein hercege *Az állam a harmadik évezredben* c. könyvében⁶ szintén ez irányú hiányérzetének ad hangot: „Princetonban és Liechtensteinben konferenciák egész sorát szerveztük meg, amelyekre nemzetközi szakértőket és ENSZ tagországok képviselőit hívtuk meg. Az ENSZ konvenció tervezetét az önrendelkezési jogról kidolgoztuk és publikáltuk. A téma és a tervezet iránt nagy volt az érdeklődés, de ahogy azzal számolni lehetett, jelentős ellenállást is kiváltott. Voltak országok, amelyek egy ilyen egyezményben annak lehetőségét látták, hogy a széteséstől fenyegetett államok ily módon decentralizálódjanak. Mások attól tartottak, hogy az önrendelkezési jognak ilyen egyértelmű meghatározása, amely bár az ENSZ alapokmányban alapjogként van nyomatékosítva, közelebről soha nem lett definiálva, államok szétesésének a felgyorsulásához vezethetne. Mind a mai napig egység mutatkozik a tekintetben, hogy az önrendelkezési jog az ENSZ-nek olyan alapelve, amely még megvalósításra vár.” Tehát a munka adva van, rajta hát!

NEMZETISÉGEINKRŐL

Alapítványunk a könyvet 2011-ben lefordította azzal a céllal, hogy az alkotmányreform folyamatához tevékenyen hozzájáruljon. A Püski Kiadónál megjelent munkát eljuttattuk a parlamenti képviselőknek is. II. János-Ádámnak az alapítványunk által felvállalt történelmi felvilágosító munka hathatós támogatásáért 2015. szeptemberében az Andrássy Egyetemen átadtuk a *Gloria Victis*-díjat: Víg János szobrászművész bronzplakettjét és Szigeti Zoltán szépművű, kétnyelvű oklevelét. Ehhez tudni kell, hogy 2005-ben kb. 2500 levélben szólítottuk meg pénzgyűjtési szándékkal mások mellett az országok elnökeit, miniszterelnökeit, királyait stb. Írásos elismerés jött jócskán (ld. www.gloriavictis.hu), anyagi támogatást azonban csak Tajvanból és Liechtensteinből kaptunk.

És most a fönti történelmi áttekintés után néhány példa erejéig arról, hogy mit kaptak nemzetiségeink a Magyar Királyságtól, ill. milyen hibákat követett el a magyar adminisztráció a velünk egy fedél alatt élő népek rovására. Elsősorban a szászokra, szerbekre, románokra és szlovákokra fókuszálunk, hisz Trianont illetően az ő szerepük fajsúlyosabb volt a többiekénél. Ezen utóbbiakról röviden annyit, hogy a magyarsággal mindig szoros sorsközösségben élő ruszinok, akiket mint „gens fidellissima” II. Rákóczi Ferenc leghűségesebb népeként emlegettek, okozták a mindenkori magyar politikai vezetés számára a 19. század végén, a 20. század elején a legkevesebb fejtörést, hisz említésre méltó politikai mozgalom nem alakult ki náluk. Sőt a nyelvkérdésben sem tudtak egyértelműen dönteni arról, hogy melyik legyen a ruszin irodalmi nyelv. Legkiválóbb költőjük, Alekszandr Duhnovics, eperjesi kanonok, a ruszin nemzeti himnusz

szerzője az 1850-es évektől maga is oroszul kezdett írni. A ruszin értelmiség majd csak némi késéssel, a századforduló tájékán lesz képes felvállalni nemzethordozó feladatát. (Ennek fejében a ruszin nemzeti öntudat mind a mai napig megvan. Nem véletlen, hogy 2009-ben a kárpátaljai ruszinok első világkongresszusán a csehországi Pardubicében határozat született a Podkarpatszka Rusz Köztársaság megalapításáról.) A 800 évig fennálló magyar-horvát perszónálunióban Horvátország nagymértékű önállóságot élvezett, a király által kinevezett bán kormányozta a magyartól eltérő szokásjog alapján.

A hazai németesség esetében a 18. században a legkülönbözőbb német tartományokból betelepített svábság mindig is lojális volt a Szent Koronához, gondoljunk csak Hercegh Ferencnek A hét sváb c. regényére, amelyben az író megindítóan taglalja sváb szemszögből az 1848-as forradalom és szabadságharc eseményeit. A magát magyarnak tekintő zsidóság hasonlóképpen állt a magyar ügghöz, mint a svábság. Kár, hogy e dolgozatnak a szűk keretei nem teszik lehetővé, hogy behatóbban foglalkozunk a zsidóság hazai történelmi szerepével. Jól ismert szociológiai okokból a cigányságnak gyakorlatilag egyedüli kitörési lehetősége a muzsika volt. A primást, kontrást, egy cimbalmost és egy bőgőst felvonultató első, igazi cigánybanda vezetőjétől, Czinka Pannától kezdve a verbunkos triász legfénylőbb csillagán, Bihari Jánoson át a 48-as szellemiséget hordozó magyar nótáknak a szerzőjéig, Dankó Pistáig rengetegen lettek közülük a Haza örömeire fantasztikus művészekké. Költőink, íróink egész hada emelt kalapot ezen utóbbi cigány ember előtt. „Magyar Dankó Pista, áldjon meg az isten” – írta Ady. Juhász Gyulának a „Húzd rá cigány, te örök, te áldott ...” kezdetű sorait kőbe vésve olvashatjuk a primás szobra alatt, a szegedi Tisza-parton.

Az erdélyi szászok 700 éven keresztül, de legalább is a szász univerzitás 390 éve alatt (1486-1876) példás jogokat élveztek. Önkormányzati szervük egyedül a királynak volt alárendelve. Széleskörű közigazgatási, törvényhozói, bíraskodási, gazdasági és politikai döntéshozó jogkörének köszönhetően a Királyföld (később a Beszterce-vidékkel és a Barcasággal együtt) évszázadokig állam volt az államban. Hasonló jogokat élveztek egyébként a szepességi cipszereink is. Mindennapjaikat az óhazából hozott törvényeik regulálták, gazdasági és közjogi helyzetüket a magyar királyok szabadság- és kiváltságlevelei garantálták. Kevésbé köztudott, hogy először II. József oszlatta fel a Szász Egyetemet, vagyonát lefoglalta, a szász székeket betagolta a mesterségesen kialakított megyékbe, sőt maga nevezte ki a szászok ispánját is. Mindenesetre a kalapos király halála után a szász önkormányzat ismét helyreállt. 1849. májusában aztán Stephan Ludwig Rothnak, a „szász Széchenyinek” felelőtlen kivégzése sajnos nagyon sokat ártott a magyar-szász megbékélés ügyének. Vannak feltételezések, amelyek szerint az erdélyi szászokat ez kötelezte el véglegesen a bécsi udvarnak. Bár az esemény igen sajnálatos, nem hagyható azonban figyelmen kívül a tény, hogy négy héttel járunk a debreceni trónfosztás után és négy héttel a 200 ezer fős orosz hadsereg magyarországi intervenciója előtt.

A légkör meglehetősen felajzott volt, Roth pedig a medgyesi kerület császári biztosaként tevékenykedett azokban a hónapokban. A kiegyezéssel Erdély megszűnt osztrák koronataromány lenni, ismét a Magyar Királyság szerves része lett. Ezzel a szászok státusza is gyökeresen megváltozott; Erdély egyik államalkotó rendi nemzetéből a sok magyarországi kisebbség egyike lett. 1876-ban a magyar országgyűlés aztán a szászok bánatára végleg megszüntette a szász egyetemet mint önkormányzati szervet, a további szerepét közművelődési alapítványként definiálta. Az ezt követő évtizedekben az alapítvány ügyesen sáfárkodott a Királyföld hét történelmi szász székének vagyonával - pl. hatalmas földbirtokaival és ropant erdeivel - és egy hatásos németnyelvű oktatási rendszert épített ki. Kollektív politikai testületként az erdélyi szászok utoljára 1919. januárjában léptek fel, amikor is Medgyesen kimondták a feltétel nélküli csatlakozást az alakuló Nagyromániához. Nem tartottak többet igényt a Szent Korona védnökségére. 1921-ben a román állam jószereivel mindenükre rátette a kezét. A szász evangélikus egyház csak a Nemzeti Archívumát,

a medgyesi mezőgazdasági szakiskoláját, valamint Nagyszeben néhány fontosabb történelmi épületét tarthatta meg. A szászág minden egyéb jószágát a román ortodox egyház kapta meg. Aztán 1937-ben az alapítvány is megszűnt létezni. Mára egy 850 éves csodálatos kultúra jószerivel lemorzsolódott...

PEST-BUDA SZEREPE

Pest-Buda a 19. század első felében az egyetemes szerb kultúra legfontosabb központja lett. A dúsgazdag, aradi születésű Tököly Popovics Száva adományából 1838-ban létrejött a Tökölyanum, a pesti egyetemen tanuló szerbek kollégiuma. Több mint 110 éves működése alatt a szerb fiatalok százai szereztek a pesti egyetemeken diplomát. Amikor a Tökölyanum beindult, már javában működött Pesten a Hadzsics János által még 1826-ban életre hívott Matica Srpska, a szerb irodalmi és tudós társaság, a szerb nemzeti megújulás egyik legjelentősebb intézménye. Lapját, az 1826-tól Letopis (Krónika) címmel megjelenő szerb újságot, a pesti egyetem budai Várban működő nyomdájában készítették. Sokáig ez volt a szerbek egyetlen nyomdája, hisz az anyaország ekkor még török megszállás alatt volt, csak 1878-ban sikerült függetlenné a Portától. Négy évtized alatt közel 300 könyvet adtak itt ki. A Matica Srpska emellett könyvtárat és művészeti galériát is alapított. Gyakran megfordult ezekben az épületekben a nyelvújító, Vuk Stefanović Karadžić is, akit nyugodt lélekkel nevezhetünk a szerb Kazinczynak. Az ő kezdeményezésére vált a Hercegovinában használatos štokáv nyelvjárás irodalmi nyelvvé. Elkészítette ennek a nyelvtanát és szótárát, összegyűjtötte és kiadta a délszláv népköltészet alkotásait. Ezek az epikus költemények, amelyeket általában guszlárok adtak elő egyhúros, kecskebőrrel bevont, mandolinszerű hangszerük kíséretében nem csak a szerb léleknek oly fontos Rigómezőt énekelték meg, de nemzeti hőseik mellett a törökverő Janko Sibirjanint, azaz Hunyadi Jánost is éltették. Karadžić gyűjteménye lelkes fogadtatásra talált a korabeli Európa irodalmárai körében. Goethe például az Über Kunst und Altertum c. folyóiratában már 1823-ban elismerőleg írt a szerb népi poézisről. Nos, ezt a Vukot baráti szálak fűzték a mi Vitkovics Mihály költőnkhez és műfordítónkhoz, aki egyébként egy szerb ortodox lelkészfiú volt. Vitkovics az akkori Pest legkeresettebb ügyvédjének számított, nála jurátuskodott Deák Ferenc, sőt az a Gozdsu Manó is, aki az azt követő évtizedekben a magyarországi román kultúra legjelentősebb mecénásává lett. Horribilis összegekkal támogatta az egyetemi nyomda román nyelvű műveinek a kiadását, de Irinyi Jánosnak és Józsefnek az unokaöccse, az író és lapszerkesztő Josef Vulcan is profitált Gozdsu nagyvonalúságából. Ő 1865-ben Pesten Familia címmel román nyelvű irodalmi újságot indított, amely a Kárpátokon túli, óromán tartományok egységét volt hivatott propagálni (Moldva és Havasalföld akkor már 3 éve közös fejedelemséget alkotott). Irodalomtörténeti kuriózum a tény, hogy ez a lap közölte annak a Mihai Eminescunak tizenhat évesen írott első versét, aki a későbbiekben a román irodalom legismertebb költője lett, és akinek a munkássága döntő hatással volt a modern román nyelv kialakulására.

A 19. század első felének Pest-Budája az öntudatosodó szlovák nemzeti kultúrájának is a centruma volt. A pánszláv testvériség hirdetője, Ján Kollár 30 éven keresztül volt a mai Deák téri templomban a pesti szlovák evangélikus gyülekezet lelkésze, a gyermek Petőfi Sándort is ő készítette fel szlovák nyelven a konfirmációra. Tény, hogy amíg a nála egy generációval idősebb, szintén szlovák anyanyelvű esztergomi érsek, Rudnay Sándor (a minap esztergomi érseki beiktatásának 200. évfordulóján ünnepi 10 eurós érmét készített Szlovákia a Károly Róbert által alapított körmöcbányai pénzverdében, bár így állna a szlovák kultúr-

⁷ Marinovich Endre – Szennyessy Judit: Rögös utat járva, de előre tekintve. In: Trianon évszázada – Hogyan tovább? Erdélyi Könyvegylet, Stockholm 2019. 52-53. o.

politika Szt. Istvánhoz is!) szlovák nyelvű ígéretekében híveit a Kárpát-medence népeit integráló Szent Korona tiszteletére ösztönözte – egyébként ugyanúgy, mint a békési szlovák ajkú telepesek lelki gondozója és pedagógusa, az evangélikus lelkész és polihistor Tessedik Sámuel –, addig Kollár fantáziáját már egy Pétervártól az Adriáig húzódó szláv birodalom víziója foglalkoztatta. Márpedig egy ilyen birodalomban a hun gyökereire büszke magyarságnak sok babér nem termett volna. A Bach-korszak vége felé, amelynek Bécs részéről a célja az volt, hogy Magyarországot teljesen beolvassák a Habsburg-birodalomba, fel erősödött a szlovák nemzeti mozgalom aktivitása. 1861-től már sajtóorgánuma is volt Pestbudínske vedomosti (Pest-budai ismeretek) címmel. A lap Magyarország föderalizálását követelte. Néhány hónappal később aztán Liptószentmiklóson a mozgalom radikális szárnya megfogalmazta a követeléseit tartalmazó ún. memorandumot, amely kormánykörökben merev elutasításra talált. Olyannyira, hogy ez a memorandum kibeszéletlenül és megtárgyalatlanul a szlovákok alapvető államjogi és politikai programja maradt egészen az I. Világháborúig.

Minden nyavalyánk és gondunk ellenére sem lett volna szabad ilyen otrombán figyelmen kívül hagyni a velünk sorsközösségben élő szlovákok kéréseit! Bizonygathattuk mi már ezek után, hogy a felvidéki városi kultúrák zavartalan fejlődésének a záloga a másfél évszázados oszmán hódoltság idején az ország közepén élő magyaroknak és kultúrkincseiknek a tömeges pusztulása volt, hogy a méregdrágán kiépített és körömszakadtáig védett végvárrendszerünk folytán a szakolcai román kori Szent György-rotundától a nagyőri reneszánsz Mednyánszky-kastélyig mennyei épületek százai éltek túl a Felvidéken a középkort, míg a történelmi ország közepén lakók mehettek Pozsonyba, Körmöcbányára, Kassára, Eperjesre, Bártfára meg Lőcsére, ha tisztességes gót templomot akartak látni, hogy csak Szepes, Gömör és Kishont vármegyékben több Szt. László-legendát megörökítő freskót rejtenek a templomok, mint az egész Dunántúlon, Duna-Tisza közén és Tiszántúlon együttvéve, hogy a Pázmány Péter alapította nagyszombati egyetem a szlovák nemzettudat kialakulását épp úgy szolgálta, mint a magyarét, hogy a bíboros maga biztatta a szlovák ajkú híveit saját nyelvük használatára a cseh helyett, hogy talán épp ennek a bátorításnak köszönhetően évtizedekkel később Krman Dániel már szlovák nyelven szentelte fel Rákóczi zászlait Zsolna főterén, hogy az azon zászlók alatt küzdő Juraj Jánošíkot a közös szabadságharcunk bukása után nem a magyarok végezték ki Liptószentmiklós piacterén, hanem a feudális igazságszolgáltatás, amely száz évvel később Zöld Marcira Fegyvernek határában ugyanúgy lesújtott, meg hogy a mi Nagyboldog Asszonyunk és a szlovákság Hétfájdalmú Szűz Anyja ugyanaz a Mária. Meddő erőlködés volt, a lavina feltartóztathatatlanul beindult. Hogy olyan hevenyészve összetákolta konglomerátumok, mint a mérhetetlenül cinikus trianoni békediktátum által életre hívott egykori Csehszlovákia vagy Jugoszlávia alkotóelemeikre bomlottak, az bánatunkra és fájdalmunkra nem gyógyír.

Amit 100 év után – a szomszéd népek iránti tiszteletünk ellenére – egyre türelmetlenebbül várunk, sőt követelünk, az nemzettársaink teljes körű önrendelkezésének a biztosítása az elcsatolt területeken, hogy szülőföldjükön az egyetemes kultúra gazdagítására magyarként tudjanak kiteljesedni! Évszázadnyi távlatból hangsúlyozni kell – miként azt a Nemzeti Összetartozás Napját életre hívó kezdeményezés is tette –, hogy a máig tartó trianoni⁷ trauma ellenére is összetartozik a Kárpát-medencei (és azon túli) magyarság, amely erre a megrendítő csapásra pozitív feleletek és cselekedetek sorával tud válaszolni. „Hisszük, hogy az érthető és teljesen jogos gyász megjelenítése mellett a Trianonra adott pozitív válaszoknak a hangsúlyozása fontosabb, mint a sérelmek sokadszori, önemésztő ismétlése. Azok az erőfeszítések, amelyeket a magyar kormány tett és tesz Közép-Európa népeinek egymásra találása érdekében ... olyan megbékélési folyamat jövőjét sejtetik, ami a térség Európában való megkerülhetetlenségét célozza.“

Június 4-én 16 óra 30 perckor 100 másodperc erejéig Csömör valamennyi templomharangja megkondul. Mivel a centenárium napjára elkészülő oszlopot a világvárvány miatt nem tudjuk leleplezni, arra kérjük a tisztelt Olvasót, hogy ez alatt a 100 másodperc alatt fellobogózzon otthonában gyűjtsen meg egy gyertyát az ősi szülőföldjükön hontalanná lett nemzettársaink emlékére és – indíttatás esetén – mondjon el egy fohászt a magyarság megmaradásáért! Az emlékmű méltó módon történő tényleges átadására terveink szerint szeptember 5-én, szombaton 16:30-kor kerül sor. Az ünnepségen beszédet mond: Prof. Dr. Szakály Sándor, a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatója, közreműködik a Csicsörke Néptánc-együttes Trianon-témára koreografált táncával. A Víg János gödöllői képzőművész tervezte emlékmű a csömöri polgárok közadakozásából épült a Gloria Victis Alapítvány és Csömör Református Egyházának támogatásával. Az elmúlt két évben felemelő érzés volt megtapasztalni sok-sok csömöri honleánynak és hazafinak az áldozatkészségét!

Bevéselt szöveg az oszlopon a történelmi ország kontúrja alatt:

„Töretlen hittel ember és magyar” (Wass Albert)

**Az 1920. június 4-én hazánkra kényszerített békediktátum
magyarok millióit tette ősi szülőföldjükön hontalanná.**

**Álljunk ki a határon túlra került nemzettársaink megmaradásáért,
önrendelkezési jogiáért és közös örökségünkért!**

Isten, áldd meg a magyart!

A talapzaton 6 nyelven:

Önrendelkezést a magyar népnek az egész Kárpát-medencében!

Kedves Hölgyem, Uram! Köszönjük, hogy megtisztelt minket szíves figyelmével. Szeretettel kívánjuk a legjobbakat: Mátyás Sándor és Szigeti Zoltán, e kiadványnak az írója, ill. szerkesztője és a Gloria Victis Közhasznú Alapítvány kuratóriuma: Fábián Pál titkár, Prof. Dr. Marinovich Endre, v. I. Dömötör Zoltán, Winkler János, Dr. Rátótiné Görög Ágnes, Bátovszki György, Dr. Szigeti Mihály, Endrédi Miklós, ill. alapítványi munkánkat a fényképezés, filmkészítés és honlapépítés síkján alázattal szolgáló Tiszai Árpád és Joó Ádám. Az elmúlt években elhunyt alapítványi kollégáinknak: Bátovszki Györgynek, Dr. Rátóti Benőnek, Bösze Lászlónak, valamint az oszlop állításának szervezőmunkájában jeleskedő Dr. Vass Zoltánnak az emlékét szeretettel megőrizzük.